

YVONNE LUB INTERVIEWT HERMIEN EMBSEN

WEGEN VERBINDEN ONS IN NEDERLAND, HET LAND VAN DE WEG- EN WATERBOUWERS

Hermien Embsen

Hermien Embsen is met haar levenspartner Ton Overtoom initiatiefnemer van Het Moment en de erkende post- HBO-opleiding "Ritueel begeleiden bij afscheid".

TEGELIJKERTIJD GA JE RICHTING TOEKOMST,
DE WEG DIE LETTERLIJK EN FIGUURLIJK VOOR JE LIGT

"Als kind ging ik vaak met mijn vader mee naar begrafenissen. Mijn ouders waren ondernemers die me leerden dat werken en plezier een prima combinatie vormen. Tijdens uitvaartdiensten waren het de rustige momenten, dicht bij mijn vader, zo raakte ik vertrouwd met afscheid nemen en herdenken. Het werd zo een natuurlijk, vanzelfsprekend onderdeel van mijn leven. De dood hoort bij het leven.

Later, toen de dood echt dichtbij kwam door het verlies van mijn enige zus, hakte het erin en stond mijn leven op z'n kop. Het betekende een omslagpunt voor mij, het zette een verandering in gang die paste bij dat moment in mijn leven. Carrière maken en moeder worden waren eerst mijn levensdoelen. Toen die werkelijkheid waren geworden, kwam als vanzelfsprekend de interesse voor de dood op mijn pad.

Ik heb in de gezondheidszorg gewerkt en later in de zakelijke dienstverlening. Creatief denken kreeg vooral gestalte in mijn directiefunctie bij een internationaal loopbaanadviesbureau. Dat creatief denken leidde op een organische wijze naar de ontwikkeling en realisatie van Het Moment. Door te praten over mijn dromen, mijn privé af te stemmen op mijn werk, ervaringen uit te bouwen naar expertise en theorie om te bouwen naar lesstof ontwikkelt de opleiding zich steeds verder. Tijdens de opleiding inspireer ik als coach de studenten. Mijn motivatie haal ik uit het leven zelf, de kunsten zijn mijn inspiratiebron."

Inmiddels telt de opleiding 225 gediplomeerden. De kernvraag binnen de beroepspraktijk is: "Hoe coach je nabestaanden zodat zij daadwerkelijk een transformatie doormaken? "

Een afscheidsviering is een ritueel om te komen tot een nieuwe betekenis van de overledene voor de nabestaanden. Binnen de opleiding werken we altijd met een persoonlijk symbool dat past bij de overledene. Dat symbool is opgebouwd uit vier niveaus. Fysiek gaat het om een concreet voorwerp of woord. Het tweede niveau, de emotie, gaat in op de gevoelskant van het symbool. Het derde niveau is het cognitieve. Wat weten we over dit persoonlijk symbool? Wat hebben we er over geleerd? Tot slot het belangrijkste niveau, het spirituele staat voor de persoonlijke betekenis. Welke betekenis heeft dit symbool op dit moment voor deze nabestaanden? Het persoonlijk symbool is de rode draad bij een afscheidsviering en is de sleutel om te zorgen dat de overledene levend gehouden wordt. Dit is transformeren.

"Ik ben er van overtuigd dat in de kern elke geloof gelijk is. Het Moment biedt een opleiding waarin ruimte is voor alle religies. Het Moment richt zich op zingeving en ervaart dat er aan al het bestaande een transcendentie kracht ten grondslag ligt."

De omgang met de dood kende in de vorige eeuw vier fases. In de eerste helft van de vorige eeuw is het omgaan met de dood en het verzorgen van de uitvaart vooral een sociaal gebeuren, het

was burenplicht. De jaren zestig kenmerken zich door professionalisering op allerlei terreinen, de begrafenisondernemer ontwikkelde zich tot een deskundige. Sinds de tachtiger jaren is er steeds meer sprake van individualisering, er ontstaan alternatieve afscheidsrituelen. Tegelijkertijd brengt de snelveranderende samenleving mensen voort, die psychische schade oplopen omdat ze onvoldoende afscheid nemen van een dierbare. De ontwikkeling laat aan het eind van de vorige eeuw een groeiende groep in Nederland zien: de niet-kerkelijken. Zij vormen nu al meer dan 50% van de Nederlandse bevolking. Veel nabestaanden vinden weinig of geen aansluiting meer bij de bestaande levensbeschouwelijke instellingen en zoeken naar iets dat aansluit bij hun persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

Het Moment nam aan het begin van de 21e eeuw een groeiende behoefte aan professionele inhoudelijke ondersteuning waar en wilde een antwoord geven op deze toen vooral nog potentiële behoefte. In 2002 is gestart met het ontwikkelen van de post-hbo-opleiding 'Ritueel begeleiden bij afscheid' en in 2003 startte de eerste groep studenten ritueelbegeleiders. Nu zijn er professionals, die meer diepgang aan de afscheidsviering geven. Of het nu een religieus of een niet-religieus afscheid is, maakt voor de ritueelbegeleider niet uit.

"Per cultuur verschillen de rituelen enorm, is mijn mening. In Brazilië bijvoorbeeld wordt de uitvaart in verband met de temperatuur heel snel geregeld. Dat betekent dat de afscheidsviering dagen na de uitvaart plaatsvindt, er kan zomaar veertien dagen tussen het begraven en de viering zitten.

Als we meer beschouwend naar andere culturen kijken, kunnen we daar van leren en ook inspiratie vandaan halen. Waarom gaan wij niet andersom te werk? We denken gemakkelijk vanuit vaste patronen en wettelijke voorschriften. Zonder daar totaal van af te wijken, kunnen we een andere vorm van denken in gang zetten.

Het proces van afscheid nemen duurt langer dan een week, het gaat door na de uitvaart. Hoeveel tijd gunnen we onszelf daarvoor? Welke rituelen hebben we daarvoor ontwikkeld? Het bezoeken van het graf van onze dierbare, kan samen gaan met het zingen van een lied, het planten van vergeet-me-nietjes, het voordragen van een gedicht. We maken ons snel bezorgd of het wel gepast is op de plek van begraven, kunnen we ons geluid en rituele handelingen veroorloven? Eigenlijk is een begraafplaats een goede plek om herdenkingsrituelen te voltrekken.

Het aanleggen van een zandbakje op het graf van een tweelingzusje, picknicken bij het graf met de familie, een herdenkingsviering organiseren op een belangrijke plek. Zo kun je op meerdere momenten vormgeven aan verdriet en rouw. Juist door betekenisvolle rituelen ontstaat een transformatie waarmee nabestaanden de overledene levend kan houden. Ruimte voor eigen creativiteit versterkt de helende werking bij het afscheidproces. Ik stel me voor dat er op een begraafplaats ruimte is om te

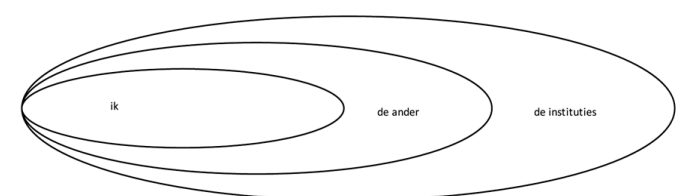

verblijven. Een ontmoetingsplek met lange tafels om meegebrachte lunch te gebruiken, een plek om met anderen te delen wat je bezighoudt, een plek om langer te blijven na het verzorgen van de bloemen, een plek passend in het landschap. Het worden ontmoetingsplaatsen om te herdenken.”

Wensen over het Rituele Landschap

“Het is mijn wens dat het Rituele Landschap bijdraagt aan een onderlinge verbondenheid tussen mensen. Het is een plek, waarmee persoonlijk vormgegeven wordt aan onze onderlinge verbondenheid in de samenleving. Het Rituele Landschap mag een verbinding zichtbaar maken tussen alle Nederlanders, religieus en niet-religieus, een verbinding realiseren tussen mensen met verschillende culturele achtergronden in Nederland. Het is mijn grootste wens om te komen tot een fundamentele integratie van de samenleving, die zichtbaar wordt in onze directe leefomgeving. Onze leefomgeving speelt namelijk een grote rol in het welzijn van de samenleving.

Ik maak deel uit van het Comité van Aanbeveling van Allerzielen Alom. Tegenwoordig worden er op veel plekken in Nederland herdenkingen georganiseerd door ritueelbegeleiders. Van daaruit krijgt de dood meer plaats in ons dagelijkse leven. Wie zijn wij zonder onze dierbare overledenen? Een Ritueel Landschap met een symbolische werking ondersteunt de zelfredzaamheid van de gemeenschap. Door onze doden niet te verzwijgen, maar het verlies van onze dierbaren met elkaar te delen, creëren we in Nederland een cultureel erfgoed voor de toekomst. Met verbindende rituelen zetten we herinneringen om naar een nieuwe betekenis van de overledenen voor de toekomst van de nabestaanden. Dit werkt helend voor de Nederlandse samenleving. Ik ging dromen over het instituut Nederland, waar alle Nederlanders deel van uitmaken.”

Beeld uit het boek 'Ruimte om te sterven' van Carlo Leget, p. 35.

Dromen over een Ritueel Landschap

Als ik terugga naar de geschiedenis van Nederland kom ik bij de stadsmuren, die de begrenzingen aangaven tussen de gebieden en de mensen. Ga je op zoek naar verbindende elementen dan kom je bij de wegen, waarlangs we ons verplaatsen om elkaar te ontmoeten. Wegen verbinden ons in Nederland, het land van de weg- en waterbouwers. Terug in de tijd kun je denken aan de leylijnen. Rechte lijn die over de aarde lopen en energetische kracht bezitten. Het zijn lijnen die heilige plaatsen met elkaar verbinden. Hans Jilesen ontdekte in Nederland de 35 kilometer lange Lambertuslijn in Brabant.

Beelden over een Ritueel Landschap

De overledenen maken deel uit van de samenleving en krijgen een universele plek in het dagelijkse leven: beelden, tegels, kleine altaren en/of vitrines.

- Paden om of door een stad
- Paden van stad naar stad
- Rivieren door het landschap

Stel je voor dat we via een wegennet van historische paden door Nederland, onze dierbaren herdenken? Als je dan op deze paden loopt in het nu, weet je je te omringen door het verleden, omringd door de Nederlanders, die ons zijn voorgedaan. Tegelijkertijd ga je richting de toekomst, de weg die letterlijke en figuurlijk voor je ligt. Ik was geïnspireerd door de 'Happy Street', het Nederlandse paviljoen voor de World Expo 2010 in Shanghai.

De consequenties voor het Rituele Landschap

Wil je tot eenheid komen met alle verscheidenheid in Nederland dan bestaat deze eenheid uit verscheidenheid. Met de paden of de rivieren als universele kenmerken wordt de eenheid vormgegeven, bijvoorbeeld door stenen of nisjes. De verscheidenheid wordt zichtbaar in de uitwerking. Bijvoorbeeld stenen met eenzelfde formaat en maatvoering, die verschillend gebeiteld of geschilderd worden of de nisjes, die verschillende gevuld worden.

Hoe geven we in de toekomst vorm aan de individuele wensen na het leven, voortkomend uit de verschillende geloofsvormen en levensstijlen die Nederland in zich draagt?

Het Rituele Landschap kan zich ontwikkelen als een nieuw fenomeen wanneer de huidige generaties uit vrije keuze meedoet. Zie het als een organisch proces, een proces dat aansluit bij de huidige en toekomstige generaties. Om het meer kans te geven is het goed om het los te koppelen van hoe wij onze dierbaren tot nu toe begraven en cremieren. Het is belangrijk om het in het perspectief te plaatsen van onze veranderende radius.

We komen uit een tijd van kleine gemeenschappen, waarin mensen met elkaar leefden in dorpen en steden. De begraafplaatsen waren per religie afgebakend en in de directe leefomgeving gesitueerd. Deze kleine radius heeft voor velen uit de huidige generatie haar functie verloren. Tegenwoordig leven we vanuit een grotere radius. In de afgelopen drie generaties is er veel veranderd in Nederland. Reizen onze ouders door Nederland, wij reizen door Europa en onze kinderen reizen door de wereld. Onze familie en vrienden wonen en werken in andere werelddelen. We bereiken elkaar nu direct via internetverbindingen.

De ontwikkeling van het Rituele Landschap is een gedachtegoed met een focus vanuit de huidige perspectieven naar de toekomst. De directe leefomgeving van de gemiddelde Nederlander is vergroot. Eigentijdse herdenkingen vraagt om een bredere benadering en een nationale aanpak. Gezocht kan worden naar de leylijnen om zo aansluiten te vinden bij onze historie. Het kunnen levenswegen zijn die met een 'vrije' loop door het Nederlandse

landschap aansluiten bij de directe leefomgeving van de huidige en toekomstige generatie Nederlanders. Het Rituele Landschap van de toekomst draagt zo waardering en erkenning in zich van de Nederlanders die ons zijn voorgegaan.

Wat zijn de consequenties voor het stedelijke en groene landschap?

Het is belangrijk dat de levensweg, waarlangs wij onze doden herdenken, onderdeel uitmaakt van de directe leefomgeving en het dagelijkse leven, dat er schoonheid van uit gaat en dat het mensen uitnodigt om zich te verbinden met elkaar en met hun eigen innerlijke bron.

Wat zijn de consequenties van hun persoonlijke overtuiging voor het landschap en de ruimte?

De consequentie van een persoonlijke overtuiging is dat je beseft dat je onderdeel uitmaakt van een groter geheel, dat je na dit leven symbolisch opgaat in het universum en je je met elkaar verbonden weet vanuit welke levensovertuiging dan ook. De consequentie is dat mensen zich bewust worden dat zij deel zijn van een groter geheel, dat hun ziel tijd en plaats overstijgt.